

Eugeniusz Moczuk

**RECENZJA KSIĄŻKI:
AGNIESZKA MALCZEWSKA-BŁASZCZYK,
SAMOBÓJSTWA MŁODZIEŻY. OD SZANTAŻU DO
OSTATECZNOŚCI, WYDAWNICTWO PRO CARPATHIA,
RZESZÓW 2016, SS. 268**

Suicydologia jest to dyscyplina wiedzy, której celem jest dokonywanie analizy zjawiska samobójstw. Jest jedną z nauk pomocniczych prawa, obok kryminologii, kryminalistyki, wiktymologii, socjologii prawa, medycyny sądowej, psychologii kryminalistycznej i socjologii kryminalistycznej, wykorzystującą dorobek naukowy psychologii, psychiatrii, socjologii, filozofii i innych nauk. Przedmiotem suicydologii jest analiza zjawiska samobójstw, ale przede wszystkim analiza czynników wpływających na zachowania suicydalne, symptomatologia zjawiska i analiza przejawów samobójstw, zagadnienia profilaktyki suicydologicznej i kwestie leczenia osób po próbach samobójczych. Suicydologia zajmuje się badaniem stopnia nasilenia zachowań samobójczych, oceną ryzyka ich wystąpienia, definiowaniem i charakterystyką samobójstw, ale też wyjaśnianiem uwarunkowań jednostkowych i społecznych samobójstw. Istotna jest także kwestia zapobiegania samobójstwom, zrozumienie mechanizmów powstawania zachowań suicydalnych, a także profilaktyka pre-suicydalna i post-suicydalna. W Polsce zagadnieniami suicydologicznymi zajmuje się prof. Brunon Hołyst, który wprowadził tematykę suicydologiczną do polskiej nauki¹.

Istnieje także druga strona suicydologii, która zakłada, że nauka ta nie rozwija się już tak dynamicznie jak wcześniej z uwagi na to, że doszła do kresu swoich

¹ Patrz: B. Hołyst, *Suicydologia*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2011.

możliwości, co związane jest z tym, że mimo istnienia tysięcy opracowań o tematyce samobójstw, wciąż nie można jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie, dlaczego ludzie popełniają samobójstwa, jakie są tego przyczyny. Dlatego też istotne jest prowadzenie badań pogłębionych, szczególnie na gruncie psychiatrii i psychologii, a nie tylko badań ilościowych, które są w stanie odpowiedzieć na najbardziej ogólne pytania w tym zakresie². Czy jest to możliwe do osiągnięcia w socjologii, trudno jednoznacznie wyrokować³. Wszystko zależy od sposobu, w jaki do tego zagadnienia podchodzą socjologowie,⁴ a także od przyjętego warsztatu metodologicznego procedury badawczej.

I właśnie książka Agnieszki Malczewskiej-Błaszczuk, *Samobójstwa młodzieży. Od szantażu do ostateczności*, mieści się w tych dwóch paradygmatach analitycznych. Z jednej bowiem strony wypełnia to, co jest przedmiotem badań suicydologii, ale z drugiej, łamie stereotyp badawczy suicydologii, wykorzystując kilka metod i technik badań socjologicznych, prowadząc nie tylko badania ilościowe.

Książka składa się z czterech rozdziałów. Rozdział I zatytułowany *Wybrane zagadnienia związane z tematem* zawiera podstawowe zagadnienia związane z samobójstwami. Jest tam kilkanaście definicji samobójstw, zarówno na gruncie socjologii, psychologii, jak i psychiatrii, ale także etyki i teologii. Interesujący jest fragment, który traktuje o ośmiu typach samobójstw wyróżnionych przez Zbigniewa Szawarskiego, profesora etyki i filozofii medycyny. Wymienia on: a) samobójstwo spowodowane przez samego siebie świadomie i dobrowolnie, b) samobójstwo dla dobra innych, c) samobójstwo wykluczone z klasy samobójstw, d) samobójstwo spowodowane sytuacją nieodwracalnego zagrożenia śmiercią, e) samobójstwo jako „pakt z miłości”, f) samobójstwo jako akt szczególnego protestu politycznego, g) samobójstwo na wojnie i w zamachu terrorystycznym, h) samobójstwo pośrednie⁵. Także ks. prof. Tadeusz Ślipko, filozof

² Patrz: J.T. Maltzberger, M.J. Goldblatt, E. Ronningstam, I. Weinberg, M. Schechter, *Traumatic Subjective Experiences Invite Suicide*, „Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry” 2011, vol. 39, nr 4, s. 671–693.

³ K. Rosa, *(Nie)Wiarygodność danych statystycznych dotyczących zachowań samobójczych. Perspektywa teoretyczna i praktyka społeczna*, „Przegląd Socjologiczny” 2012, t. LXI, nr 2, s. 265–290.

⁴ Ciekawe podejście do problematyki suicydologicznej prezentuje Krzysztof Rosa, który, pracując z osobami po próbach samobójczych, wyprowadza z własnych badań interesujące wnioski. Patrz między innymi: K. Rosa, *Listy pożegnalne niedoszłych samobójców. Analiza treści*, „Przegląd Socjologiczny” 2015, t. LXIV, nr 4, s. 103–128; K. Rosa, *Próby samobójcze. Charakterystyka socjologiczna*, Oficyna Wydawnicza Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi im. prof. dr. med. Jerzego Nofera, Łódź 1996; K. Rosa, *Zachowania samobójcze w domach pomocy społecznej*, „Psychiatria. Via Medica” 2013, t. 10, nr 2, s. 91–100. I wiele innych.

⁵ s. 27–30.

i etyk, wskazuje na istnienie samobójstwa bezpośredniego (*suicidium directum*) i samobójstwa pośredniego (*suicidium indirectum*)⁶. Rozdział zawiera także skalę i dynamikę zjawisk suicydalnych w Polsce i w miejscu prowadzenia badań przez autorkę, w Krakowie. Niedogodnością tego rozdziału jest sam jego tytuł, który z jednej strony jest bardzo ogólny i pasujący do każdej tematyki, ale z drugiej, ztraca się przez to gdzieś sama istota samobójstwa, a to przecież jest przedmiotem książki.

Rozdział II, *Uwarunkowania zachowań samobójczych* zawiera podrozdziały prezentujące psychobiologiczne czynniki, które predestynują młodzież do zachowań suicydalnych, psychospołeczne problemy wieku dojrzewania wyzwalające zachowania samobójcze, wpływ kultury i mediów, w tym utworów literackich, piosenek, filmów, seriali na powstawanie ryzyka samobójstw,⁷ a także wpływ Internetu na takie zachowania.

Rozdział III zatytułowany *Wyniki badań* dotyczy prowadzonych przez autorkę badań w populacji młodzieży z terenu Krakowa. Jest to najważniejsza część opracowania prezentująca badania prowadzone w latach 1999–2015 wśród młodzieży szkolnej z Zespołu Szkół Prywatnych w Krakowie oraz w jednym z internatów w Krakowie na populacji 400 osób. Oprócz tego autorka dokonała analizy dokumentów zastanych różnych instytucji z terenu Krakowa, w tym danych Komendy Miejskiej Policji, Urzędu Statystycznego Miasta Krakowa, Ośrodka Interwencji Kryzysowej, Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii, szpitali miejskich, a także internatów z terenu miasta. Ponadto przeanalizowała ogólnopolskie dane GUS i KGP. Zastosowała także metodę obserwacji młodzieży zagrożonej ryzykiem zachowań samobójczych. Posłużyła się też metodą wywiadu swobodnego w przedmiotowej sprawie, analizując wypowiedzi młodzieży znajdującej się w grupach wysokiego ryzyka zachowaniami suicydalnymi, ich rodziców i wychowawców. Podała również analizę faktyczny sposób bycia i spędzania wolnego czasu przez omawianą młodzież. Dokonała także eksploracji zasobów w zakresie tekstów naukowych o samobójstwach, tekstów utworów literackich, piosenek, analizy materiału filmowego i seriali. Wyniki badań są wielce niepokojące, ale pokazują faktyczny stan rzeczy w zakresie zachowań samobójczych.

Ostatni rozdział IV, *Proponowane działania profilaktyczne dla pracowników szkół i internatów – z doświadczeń pedagoga-praktyka*, jest w zasadzie zbior-

⁶ s. 30–31.

⁷ Jest to przedmiotem dwóch innych książek tej samej autorki, które będą poddane recenzji w przyszłości. Patrz: A. Malczewska-Błaszczyk, *Motyw samobójstw w historii, kulturze i sztuce*, Wydawnictwo Pro Carpathia, Rzeszów 2017; też, *Motyw samobójstw w filmach i serialach*, Wydawnictwo Pro Carpathia, Rzeszów 2017.

rem porad autorki jako praktyka dla nauczycieli i wychowawców. Pokazuje w nim, że zapobieganie samobójstwom jest najlepszym sposobem na zmniejszenie się fali zjawiska. Opisuje działania, jakie należy podjąć wobec innych uczniów, gdy w danym środowisku pojawiają się zachowania suicydalne. Prezentuje także koncepcje zajęć integracyjnych prowadzonych przez wychowawców klas.

Najważniejszą częścią książki jest jej podsumowanie, w którym autorka dokonuje eksplikacji tematu, odnosząc się do niego z punktu widzenia praktyka. Istotne jest to, że do największej liczby samobójstw wśród młodzieży dochodzi z powodu problemów w domu. Chociaż, jak pisze autorka:

w toku przeprowadzonych obserwacji i badań można stwierdzić, że większość młodocianych samobójców tak naprawdę nie chce się zabić. Chcą oni tylko zwrócić na siebie czyjąś uwagę lub zastosować próbę w celu wymuszenia czy szantażu. W przypadku zamachów z powodu szkoły, badani chcieli tylko uświadomić nauczycielom ich błędy wychowawcze wobec nich, dać do zrozumienia, że więcej nie są w stanie wytrzymać⁸.

Nic dodać, nic ująć. Autorka także przedstawia wnioski i postulaty w sferze profilaktyki suicydalnej, a wśród nich wymienia takie: a) tak zajmować się młodzieżą, aby nie musiała dopuszczać się aktów samoagresji w celu zwrócenia na siebie uwagi, b) dużo rozmawiać z młodzieżą oraz tak ją wychowywać, aby miała swoje zainteresowania, które będą bezpieczne zarówno dla niej, jak i jej otoczenia, c) zwracać uwagę na to, co młodzież robi, jakie ogląda filmy, jakich słucha piosenek oraz jakich ma idoli, d) rodzice powinni informować placówkę opiekuńczo-wychowawczą o stanie zdrowia swych dzieci, szczególnie w zakresie schizofrenii czy głębokiej, długo leczonej depresji, e) nigdy nie lekceważyć ani symptomów, ani prób manipulacyjnych, bo kiedyś powtórzone mogą okazać się skuteczne, f) uczyć młodzież, jak ma odreagowywać stres życia codziennego oraz jak radzić sobie z porażkami, g) doprowadzić do likwidacji gimnazjów (co już się stało), gdyż w szkole podstawowej nauczyciel zna dziecko od I do VIII klasy, h) tak wychowywać dzieci, aby w przyszłości właściwie sprawowali role rodzicielskie, i) podnieść pensje nauczycieli i wychowawców, j) zwiększyć liczbę etatów w ośrodkach specjalistycznych, k) prowadzić kampanię informacyjną na rzecz placówek pomagających młodzieży w sytuacjach kryzysowych⁹.

Konkludując, warto przeczytać tę książkę, nie tylko dlatego, że w pełni odpowiada paradygmatom suicydologii, ale także dlatego, że jest interesującym studium analiz socjologicznych w badaniach młodzieży. Zachęcam.

⁸ s. 221.

⁹ s. 235.

Bibliografia

- Hołyst B., *Suicydologia*, Wydawnictwo LexisNexis, Warszawa 2011.
- Malczewska-Błaszczuk A., *Motywy samobójstw w filmach i serialach*, Wydawnictwo Pro Carpathia, Rzeszów 2017.
- Malczewska-Błaszczuk A., *Motywy samobójstw w historii, kulturze i sztuce*, Wydawnictwo Pro Carpathia, Rzeszów 2017.
- Maltsberger J.T., Goldblatt M.J., Ronningstam E., Weinberg I., Schechter M., *Traumatic Subjective Experiences Invite Suicide*, „Journal of the American Academy of Psychoanalysis and Dynamic Psychiatry” 2011, vol. 39, nr 4, s. 671–693.
- Rosa K., *Listy pożegnalne niedoszłych samobójców. Analiza treści*, „Przegląd Socjologiczny” 2015, t. LXIV, nr 4, s. 103–128.
- Rosa K., *(Nie)Wiarygodność danych statystycznych dotyczących zachowań samobójczych. Perspektywa teoretyczna i praktyka społeczna*, „Przegląd Socjologiczny” 2012, t. LXI, nr 2, s. 265–290.
- Rosa K., *Próby samobójcze. Charakterystyka socjologiczna*, Oficyna Wydawnicza Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi im. prof. dr. med. Jerzego Nofera, Łódź 1996.
- Rosa K., *Zachowania samobójcze w domach pomocy społecznej*, „Psychiatria. Via Medica” 2013, t. 10, nr 2, s. 91–100.